

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Niny Wančové, DiS.
“Role nových médií v muzejní prezentaci”
předkládané v roce 2021 na Ústavu informačních studií a knihovnictví

I. Stručná charakteristika práce

Předkládaná disertační práce v rozsahu 184 stran včetně příloh si klade za cíl zjistit, na jaké úrovni jsou nová média využívána v českých muzeích a zda jsou tyto předpoklady o rozšířenosti používání pravdivé. Metodou pro dosažení tohoto cíle byl zvolen kvantitativní přístup pomocí dotazníkového šetření a statistická analýza dat. Pro možnost srovnání potenciálního vývoje trendů byl využit longitudinální způsob výzkumu ve dvou časových sondách v roce 2015 a 2020. Získaná data a výsledky jsou konfrontovány se čtyřmi autorkou definovanými hypotézami, které buď potvrzují či vyvracejí. Vytyčených cílů práce bylo autorkou dosaženo.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Forma a rozsah zpracování práce dokládá, že se autorka zkoumanému jevu snažila věnovat komplexně a zodpovědně. Zvolené téma změny muzejního prostředí a nových médií nejen v České republice je aktuální, ale díky své komplexitě zároveň velmi obtížně uchopitelné. Proto vítám, že se autorka na výzkum v této oblasti zaměřila. Význam práce spatřuji ve dvou rovinách. V první řadě v samotné kvalitní rešerši dostupných zdrojů a rozpracování problematiky, kterou se autorka zabývá v prvních dvou kapitolách. Druhou rovinou je snaha o interpretaci a vyhodnocení získaných poznatků konfrontací vlastních hypotéz a aktuálních trendů změny muzeí vycházející ze samotné rešerše a analýz. Práce přináší kvalitní informační základ pro pokračující dílčí výzkumy. Ty budou nutné zejména s ohledem na fakt, že druhé dotazníkové šetření proběhlo na přelomu roku 2019 a 2020. Lze očekávat, že s přítomností pandemie a proti-epidemiologických opatření se některé přístupy muzeí, hlavně v oblasti nových médií, jako je online komunikace a prezentace muzeí ve virtuálním prostředí, zásadně změní. Tím se výrazně zvyšuje potenciál využitelnosti práce samotné v budoucnu.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Disertační práce je přehledně členěna do pěti hlavních kapitol a řady podkapitol. První dvě kapitoly „Úvod“ a „Možnosti využití nových médií v muzejní prezentaci“ jsou detailní rešerší, kterou se snaží autorka uvést do širší problematiky výzkumného záměru práce. Úvod je více zaměřený na samotná muzea, jejich historický a společenský kontext, a zejména proměnu a pojetí jejich zasazení v informační společnosti. Činnost muzeí je zde posuzována i z pohledu informační vědy a aktuálního vývoje trendů zejména v posledních desetiletích. Navazující kapitola se pak snaží definovat nová média a jejich zasazení do muzejního prostředí s ohledem na příklady a vývoj technologií a přístupu. Proto tato teoretická část práce obsahuje nejvíce referencí na zdroje, ze kterých autorka čerpala. Třetí kapitola prezentuje hlavní cíle disertační práce a čtyři hypotézy, které zároveň definují rámec a zaměření výzkumu. Čtvrtá kapitola „Longitudinální studie trendů v muzejní prezentaci“ obsahuje stěžejní část autorčina výzkumu. Zdůvodňuje a definuje zvolenou kvantitativní metodu oproti kvalitativní a smysl longitudinální studie. Následně detailně rozepisuje dosažené výsledky z dotazníkových šetření a srovnává je s prvním (2015) a druhým kolem (2020) s ohledem na předem stanovené 4 hypotézy. Před stručným vyhodnocením samotných hypotéz, které je syntézou poznatků všech předchozích kapitol a podkapitol, je poměrně zásadní podkapitola „Diskuse“. Zde autorka detailně, a hlavně i svým pohledem rozebírá a interpretuje získané výsledky. Poslední kapitolou je dobře strukturovaný a formulovaný závěr práce.

Text práce napříč kapitolami provází 33 grafů, které vizualizují zejména získané výsledky, dále pak 23 obrázků a 6 tabulek. Grafy, obrázky i tabulky vhodně doplňují text, jsou přehledně popsány, včetně logicky umístěných odkazů v textu. Jednotlivé seznamy této doprovodné obrazové dokumentace i se stránkami umístění jsou vypsány za závěrem práce, včetně seznamu a vysvětlení použitých zkratk. Autorka v práci odkazuje na úctyhodných 214 zdrojů, které jsou správně uvedeny v samotném textu i v přehledu „Bibliografie“ za závěrečnou kapitolou a k tématu práce jsou relevantní. Formát citací se zdá správný. Kontrola uvedení citace v textu a následně v seznamu byla provedena namátkou. Práce obsahuje dvě přílohy, kterými jsou dotazníkové formuláře použité v šetření 2015 a 2020.

Po formální a strukturní stránce práce splňuje požadavky disertační práce.

Přestože předloženou práci hodnotím z celkového hlediska kladně, musím zmínit i některé její slabší stránky. Jedná se o poznámky a komentáře jak obecnějšího charakteru, tak o některé konkrétní body. Zmíněné poznámky a postřehy na druhou stranu nesnižují kvalitu samotného výzkumu či poctivého úsilí autorky dosáhnout vytýčených cílů, ale jsou myšleny spíše návodně či jako podnět k diskusi.

Prvním z širších postřehů, který samozřejmě mohl vzniknout v průběhu delšího procesu tvorby samotné práce, je jistá nekonzistentnost textu. Pro čtenáře, který je do tématu nezasvěcený, mohou zejména první dvě kapitoly práce působit zmatečně. Práce a samotný výzkum se pak stává pro čtenáře srozumitelnější až v průběhu kapitoly čtyři a samotném závěru. Jak jsem již zmínil, tak bych pozitivně a co na důležitosti chtěl vytáhnout podkapitolu 4.4 „Diskuse“, kdy autorka diskutuje výsledky výzkumu z vlastního pohledu. Ten není v předchozích kapitolách patrný. Nekonzistentnost a náročnost prvních dvou kapitol může být dána například ovlivněním přípravy textu z mnoha pohledů citovaných zdrojů. V některých případech jsou volena poměrně složitá souvětí obsahující hned několik klíčových informací a závěrů. Například: „*S vzrůstajícím významem informací v tzv. knowledge-based organizacích, jakými jsou muzea, knihovny, univerzity či archivy, se mění i pojetí práce jednotlivých pracovníků a zejména u specializovaných muzejních pracovníků je náplň práce čím dál blíže novým rolím, které jsou s informačními specialisty spojovány.*“ Navíc je autorka v některých případech v terminologii nekonzistentní (např. muzea paměťové, znalostní, informační, knowledge-based instituce apd.). Bez kontextu a vysvětlení samotného výzkumu v pozdějších kapitolách tak čtenáři může unikat hlavní smysl práce. Věřím, že se autorka snažila detailně uvést práci do kontextu, nicméně zde by šel text zjednodušit, případně zkrátit.

Autorka často zohledňuje smysl muzeí postavený hlavně na jejich sbírkách čili sbírkotvorné činnosti, ze které vychází i výstavní a expoziční činnost. Toto je samozřejmě pravda, ale bylo by vhodné zmínit, že společně se sbírkovým předmětem úzce souvisí (jak ve výzkumu, tak jeho prezentaci) prostředí, ze kterého pochází a kontext tématu, se kterým je prezentován. Další související část, jenž není v práci tolik reflektována, je samotný vliv muzejních pracovníků na formování sbírek a následně jejich zprostředkování ve všech aspektech. A v neposlední řadě nejsou v kontextu výstav a expozic více reflektovány role a jejich provázanost například architekta, grafika či zhotovitele výstavy společně s jejími autory a kurátory.

Na straně 25 ve třetím odstavci bych chtěl autorku jen poupravit, že se nejednalo o kompletní rekonstrukci Národního muzea, nicméně o rekonstrukci Historické budovy Národního muzea. V rámci projektu nových přírodovědných expozic budou výsledným produktem dvě stálé expozice v Historické budově NM.

Vymezení 3 implementačních rovin a s nimi spjatých hypotéz se zdá logické, stejně tak zvolení kvantitativního přístup oproti kvalitativnímu přístupu a longitudinální forma výzkumu. V práci je upozaděno zdůvodnění, proč autorka použila v prvním a druhém šetření jiné, i když do zmíněných rovin zasazené otázky. Chápu i samotný vývoj pohledu autorky během několikaletého výzkumu. Například by bylo zajímavé zachovat dotazy k doprovodným aktivitám i v druhém kole šetření a srovnat tak poměr a rozložení typu aktivit i například v kontextu s nárůstem revitalizace expozic a výstav zúčastněných institucí. Stejně tak by mě zajímalo využití gamifikace v expozicích, která nebyla v dotazníku roku 2015 řešena.

Věřím, že získat minimální kritický počet odpovědí z oslovených institucí bylo velice náročné a je dobře, že autorka využila a srovnává oficiální údaje z Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu (NIPOS). Nabízí se otázka, jestli autorka zvažovala nebo využila spolupráci s Asociací muzeí a galerií (AMG), kterou zmiňuje jak v kontextu definice velikosti institucí, tak adresáře muzejních institucí ČR. Zejména s ohledem na vazbu AMG na regionální instituce by taková společná kampaň mohla přinést i vyšší množství odpovědí, a hlavně zapojit stejné instituce v první i druhé časové sondě. I tak se autorce podařilo dosáhnout více jak vytyčených 30 % zapojených institucí pro každé šetření.

Na stránce 79 autorka ve třetím odstavci uvádí, že prezentuje data z 358 subjektů, což je součet zúčastněných institucí v prvním a druhém šetření. Nicméně dále uvádí, což je i předmětem čtvrté hypotézy, že 49 institucí se zúčastnilo obou šetření. To by pak znamenalo, že data pocházejí od 309 subjektů.

Zcela zásadní je zhodnocení výsledků ke 4. hypotéze, která hodnotí trendy muzeí, které se účastnily obou dotazníkových šetření 2015 i 2020 (strana 117). Výsledky z analýz pak objektivně poukazují na trendy vývoje za sledované období (s překryvem minimálně 15 let). Zejména u 3. trendu, spojeného s poklesem využívání online výstavních projektů, by bylo zajímavé, jak se tento postoj vyvíjel a bude vyvíjet v období od roku 2020+ s ohledem na pandemii a s ní souvisejícími opatřeními.

V celkovém hodnocení a srovnání hypotéz se ukazuje, jak je důležité, pokud se stejné instituce účastní obou sond. Vzhledem k tomu, že se prvního i druhého dotazníkového šetření účastnila majoritní část jiných institucí, může být interpretace detailnějších aspektů a vývoje jejich trendu komplikovanější. Například s ohledem na publikaci sbírek v online databázích. Nicméně celkové zhodnocení trendů i stanovených hypotéz v závěru tímto není zásadně postiženo.

Autorka v textu zmiňuje pestré geografické rozšíření zapojených institucí. Pro ucelení tohoto pohledu by mohla být zajímavá mapová vizualizace regionální distribuce zapojených institucí, s indikací jejich velikosti zvláště pro obě šetření. Sama autorka zohledňuje pochopitelné rozdíly mezi malými, středními a velkými institucemi. Jedním z faktorů zejména u malých institucí je jejich geografické zasazení a ekonomická stránka.

IV. Dotazy k obhajobě

- Lze považovat nová média v roce 2015 stejná jako v roce 2020? Co si sama autorka pod novými médii s aplikací v muzeích představuje?
- Proč byla provedena změna otázek dotazníku v prvním a druhém kole? Proč nebyly zachovány doprovodné aktivity?
- Probíhala spolupráce s AMG za účelem oslovení muzeí ČR? (společná kampaň by mohla přinést více odpovědí od stejných respondentů.)
- Jaké vidí autorka další kroky v návazném výzkumu, například v rámci studie vlivu pandemie na přístup muzeí k návštěvníkům v 21. století?
- Zkoumala autorka odkud česká muzea získávají inspiraci pro novo-mediální exponáty? Jak je do jisté míry ovlivňuje současné komerční/dodavatelské prostředí, jako například AV Media? A je možné vytvořit statistiku, kdo se na novo-mediálních instalacích u dotázaných respondentů ve sledovaném období podílel?

V. Závěr

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako prospěla. Autorka práce prokázala dobrou schopnost pečlivosti, zpracování a interpretace dostupných zdrojů relevantních ke zvolenému tématu a následně je dokázala efektivně implementovat do samotného výzkumu. Získané výsledky mají dobrý potenciál pro další využití a jsou optimálním základem pro další komplexní či parciální výzkum.

22. 2. 2021

RNDr. Jiří Frank, Ph.D.